

Heder, honnør og historieskriving

REDAKSJONELT

NYLENN A M

I 1996 og 1997 døde det henholdsvis 113 og 90 leger i Norge. De samme to årene ble det publisert 31 og 18 minneord over norske leger i Tidsskrift for Den norske lægeforening. Det betyr at bare hver fjerde lege som dør, får sin nekrolog publisert i Tidsskriftet.

I motsetning til British Medical Journal (BMJ), som har opplevd et økende press på sin minneordspalte (1), etterlyser vi faktisk flere nekrologer, akkurat som de gjør i Medical Journal of Australia (2).

Da våre britiske kolleger, på grunn av plassmangel, for tre år siden diskuterte muligheten av å avskaffe nekrologene helt (1), mottok de 104 leserbrev, de aller fleste sterkt i favør av å beholde nekrologene (3). Og BMJ endte opp ikke bare med å opprettholde sin minneordspalte, de innførte samtidig en aktiv redigering av spalten og proklamerte en mer oppsøkende holdning. Målsettingen nå er å publisere kortere nekrologer over flere kolleger, fortrinnsvis i løpet av få uker etter at de er døde (4).

Den store oppmerksomheten omkring nekrologene i BMJ avspeiler en grunnleggende forskjell i synet på og bruken av nekrologer i norsk og britisk presse. Nekrologspaltene i britiske aviser har alltid vært møtt med mer interesse enn tilsvarende spalter her til lands, men fra midten av 1980-tallet har det skjedd en slags revitalisering, om det ordet kan benyttes i denne sammenheng. "Obituaries are much better written than ever they used to be, and much better than other pages of the newspaper still are: anecdotal, discursive, yet elegantly concise; learned, touching and, in a kindly way, often extraordinarily funny," hevdes det, og nekrologene beskrives nå som en "kilde til daglig fascinasjon og glede" (5).

TIL ORD SKAL DU BLI

Også i norsk presse diskuteres nekrologenes form og innhold. Variasjonene er store fra avis til avis, men spontant innsendte og signerte minneord dominerer. Det gjør utvalget tilfeldig, og med unntak av de mest kjente blant oss, blir det forekomsten av skriveføre personer i vennekretsen som avgjør om minneordene blir nedtegnet (6).

Litterært sett er nekrologen en undersjanger til biografien, en slags biografisk kortform. Nekrologer kan være viktige historiske kilder, iblant også litterære perler. I en samling nekrologer over kjente og mindre kjente personer her i landet heter det i forordet at det er "lettere å minnes de døde på en livaktig måte enn å si sannheten om dem som lever" (7).

Nekrologene kaster ikke bare lys over enkeltpersoners liv og død, men kan også brukes til å reflektere over grupper, for eksempel innen vårt eget fag. En analyse av nekrologene i BMJ viser blant annet at leger fra Afrika og Asia dør tidligere enn leger ellers i verden og at radiologer blir eldst og anestesiloger yngst (8).

I Tidsskriftet ser vi gjerne at de fleste norske leger som dør blir hedret med minneord, men dette forutsetter, som i våre øvrige spalter, spontant innsendte bidrag. Så raskt som mulig etter et dødsfall ønsker vi å få vite hvem som planlegger en nekrolog. Dette hjelper oss å samordne skrivingen i de tilfeller der det planlegges flere minneord over samme person, noe som vanligvis ikke er ønskelig.

Om tilfanget av nekrologer øker, må vi bli mer restriktive når det gjelder lengden. I utgangspunktet bør ikke en nekrolog overskride 400 ord, dvs. en halv trykkside.

Det finnes gode veiledninger for utarbeidelse av nekrologer (9). Selv om minneord bør inneholde mest mulig faktisk informasjon, vegrer vi oss for å innføre “strukturerte nekrologer” (10). I tillegg til avdødes fulle navn og arbeidssted bør både fødselsdato og dødsdato angis. Et kort sammendrag av yrkeskarrieren bør være med, gjerne også en setning eller to om utenomfaglige aktiviteter. Livsløpet er en sentral del av den gode nekrolog. Et sitat eller en episode kan ofte belyse en person bedre enn noe annet. Legg ved et skarpt fotografi som tåler forminskning (og som selvsagt returneres etter bruk).

Dødsårsak oppgis ikke rutinemessig i norske nekrologer, men vi har ingen motforestillinger mot å inkludere denne. Husk å sjekke at alle opplysninger er korrekte. “Egenskrevne nekrologer” har ingen tradisjon i Norge, men heller ikke på dette området har vi prinsipielle innvendinger. Archie Cochranes egenskrevne nekrolog er minneverdig på mer enn én måte (11).

En god nekrolog er lett å lese, men kan være ytterst vanskelig å skrive. Det bør likevel ikke forhindre at flere nekrologer blir skrevet. Vær nøktern i bruken av adjektiver når avdøde karakteriseres. Sjelden sitter flosklene så løst som når minneord over en venn eller kollega skal nedtegnes (12).

Målet må være å tegne et bilde som gjør at de av leserne som kjente avdøde, nikker og sier “akkurat slik var hun”, og at de som ikke kjente vedkommende, får et innblikk i et liv som var. Det forutsetter at bildet som tegnes, er riktig og sant. Som Voltaire (1694-1778) skal ha sagt det (7): *De levende skylder man hensyn, de døde bare sannheten.*

Magne Nylenna

LITTERATUR:

1. Crossan L, Smith R. Growing pressure on BMJ's obituaries. *BMJ* 1995; 310: 5-6.
 2. van der Weyden M. MJA: wind of change. *Med J Aust* 1996; 164: 9.
 3. Obituaries. *BMJ* 1990; 310: 660-2.
 4. Lock S, Smith R. Obituaries: the future. *BMJ* 1995; 311: 143-4.
 5. Lives after death. *Economist* 24.12.1994: 30-2.
 6. Stanghelle J. Til ord skal du bli? *Prosa* 1995; nr. 1: 4-8.
 7. Hansen JE. De døde. Oslo: Aschehoug, 1996.
 8. Wright DJM, Roberts AP. Which doctors die first? Analysis of BMJ obituary columns. *BMJ* 1996; 313: 1581-2.
 9. Lock S. Write an obituary for the BMJ. *BMJ* 1995; 311: 680-1.
 10. Rennie D. The living structured auto-obituary. *Lancet* 1996; 348: 875-6.
 11. Cochrane AL. A L Cochrane. *BMJ* 1988; 297: 63.
 12. Bronken P. Aldri vi deg glemme vildo Oslo: ExLibris, 1996.
-

